

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

IV.ÚS 345/09-70

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 24. februára 2011 v senáte zloženom z predsedu Jána Lubyho, zo sudkyne Ľudmily Gajdošíkovej a sudcu Rudolfa Tkáčika prerokoval sťažnosť obchodnej spoločnosti S., s. r. o., B., zastúpenej advokátom JUDr. R. A., B., vo veci namietaného porušenia jej základných práv podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 48 ods. 1, ako aj čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008, za účasti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo obchodnej spoločnosti S., s. r. o., na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základné právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 porušené bolo.

2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 z r u š u j e .

3. Najvyšší súd Slovenskej republiky j e p o v i n n ý uhradiť obchodnej spoločnosti S., s. r. o., trovy konania v sume 247,25 € (slovom dvestoštyridsaťsedem eur a dvadsaťpäť centov) na účet jej právneho zástupcu JUDr. R. A., B., do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

4. Vo zvyšnej časti sťažnosti n e v y h o v u j e .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 28. novembra 2008 doručená faxom a 1. decembra 2008 poštou sťažnosť obchodnej spoločnosti S., s. r. o. (ďalej len „sťažovateľka“), vo veci namietaného porušenia jej základných práv podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 48 ods. 1, ako aj čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 (ďalej aj „namietané uznesenie“ alebo „napadnuté uznesenie“).

Z obsahu sťažnosti a jej príloh vyplýva, že v odvolacom konaní v právnej veci JUDr. Š. H. (ďalej aj „žalobca“), B., o ochranu osobnosti, uverejnenie ospravedlnenia a náhradu nemajetkovej ujmy vedenej v odvolacom konaní Krajským súdom v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) pod sp. zn. 6 Co 64/08, v ktorej bola sťažovateľka v procesnom postavení žalovanej, podal žalobca námietku zaujatosti proti sudcom krajského súdu JUDr. M. M. a J. M. (sudcom senátu 6 Co).

Žalobca odôvodnil svoju námietku tým, že už predtým bola z konania vylúčená sudkyňa krajského súdu A. B., predsedníčka senátu 6 Co [na základe námietky žalobcu (z 2. júla 2008) založenej na tom, že bol proti nej podaný podnet na disciplinárne stíhanie,

ktorý bol preverovaný žalobcom ako ministrom spravodlivosti, pričom v čase rozhodovania najvyššieho súdu oproti nej uplatnenej námietke zaujatosti (5. augusta 2008) bolo už žalobcom rozhodnuté (18. júla 2008) o dočasnom pozastavení výkonu jej funkcie sudcu, pozn.], a keďže sudcovia, proti ktorým podal námietku zaujatosti, sú členmi jej senátu, ich pracovné a kolegiálne väzby vzbudzujú pochybnosti o tom, či by v danej veci konali a rozhodovali nestranne.

Namietaní sudcovi sa k vznesenej námietke vyjadrili tak, že sa necítia byť zaujatí, účastníkov konania nepoznajú a nemajú k nim žiaden vzťah, ktorý by bol relevantný podľa § 14 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“).

Najvyšší súd však napadnutým uznesením rozhodol tak, že vylúčil sudcov namietaných sťažovateľkou z prerokovania a rozhodovania veci vedenej krajským súdom pod sp. zn. 6 Co 64/08. Sťažovateľka s týmto rozhodnutím nesúhlasí zastávajúc názor, že najvyšší súd mal *„posudzovať opodstatnenosť námietky žalobcu z aspektu existencie dôvodov, pre ktoré je sudca vylúčený z prejednávania a rozhodovania veci. Mal pritom vychádzať z toho, že sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania veci, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom, alebo ich zástupcom, možno mať pochybnosti o ich nezaujatosti (§ 14 ods. 1 O. s. p.). Porušiteľ mal zohľadniť tiež zásady prijaté judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. Účelom citovaného ustanovenia je prispieť k nestrannému prejednávaniu veci, k nezaujatému prístupu súdu k účastníkom, alebo k ich zástupcom a tiež predísť možnosti neobjektívneho rozhodovania. Sledovanému cieľu prispieva aj právna úprava tej skutočnosti, ktorá je z hľadiska vylúčenia sudcu považovaná za právne relevantnú. Je ňou určitý právne významný vzťah sudcu, a to buď k veci (kedy má sudca svoj konkrétny záujem na určitom spôsobe rámcu skončenia konania a rozhodovania o veci), alebo k účastníkom konania (o taký vzťah ide vtedy, ak sudca má k účastníkovi konania určitý osobný vzťah, so zreteľom na ktorý možno mať pochybnosti o jeho nezaujatosti) a napokon k zástupcom účastníkov.“*

Podľa sťažovateľky predstavuje rozhodnutie o vylúčení sudcu v súlade s § 14 ods. 1 OSP *„výnimku z ústavnej zásady, že nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi*

podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy. Vzhľadom na to možno vylúčiť sudcu z prejednávania a rozhodovania pridelenej veci len celkom výnimočne a len zo skutočne závažných dôvodov, ktoré sudcovi zjavne bránia rozhodnúť v súlade so zákonom, objektívne nezaujato a spravodlivo. Vždy je pritom potrebné posudzovať starostlivo skutočnosti, ktoré viedli k tomu, že účastník pochybuje o objektívnosti sudcu. Nadriadený súd môže vylúčiť namietaného sudcu z prejednávania a rozhodovania veci len vtedy, ak je zrejmé, že vzťah sudcu nie je len tvrdený, ale že skutočne existuje a svojou povahou a intenzitou vykazuje znaky relevantné v zmysle § 14 ods. 1. O. s. p.“.

Sťažovateľka ďalej argumentuje tým, že ak žalobca vo svojej kompetencii (v relevantnom čase minister spravodlivosti Slovenskej republiky, pozn.) rozhodol o dočasnom pozastavení výkonu funkcie sudcu, v prípade sudkyne A. B., predsedníčky senátu 6 Co krajského súdu, ktorý mal podľa rozvrhu práce uvedeného súdu túto vec prerokovať a rozhodnúť, nemusí táto skutočnosť podľa jej názoru sama osebe bez ďalšieho znamenať, „že by aj u sudcov tohto senátu JUDr. M. M. a J. M. existovali objektívne okolnosti, spochybňujúce ich nezaujatost' danú vec prejednávať a rozhodovať nestranne, a že by neposkytovali dostatočné záruky pre vylúčenie pochybnosti o ich nezaujatosti“.

Sťažovateľka sa nestotožňuje s názorom vysloveným v odôvodnení namietaného uznesenia, podľa ktorého „Ak má (mal) totiž sudca vzťah k inému sudcovi, s ktorým sa bežne, aj keď len v rámci plnenia pracovných povinností, stýka, ide o takú skutočnosť, ktorá (bez ohľadu na skutočnú povahu toho vzťahu) je spôsobilá vyvolať opodstatnené pochybnosti o pomere sudcu k takému kolegovi. Daný vzťah už nemožno považovať za neutrálny, či spoločenský, keď jeho povaha sama osebe vzbudzuje pochybnosti o sudcovskej nezávislosti. V danom prípade skutočnosť vylúčenia predsedníčky senátu A. B. z prejednávania veci i pozastavenie jej funkcie sudcu zo strany žalobcu, môže zakladať pochybnosť o nestrannosti jej kolegov v senáte 6 Co prejednať a rozhodnúť vec.“. Sťažovateľka tvrdí, že citovaný názor „obsahuje nenáležite extenzívny výklad, ktorý by zakladal pochybnosti o nestrannosti všetkých sudcov minimálne civilného úseku Krajského súdu v Bratislave a navyše je tento názor v rozpore s ustanovením § 14 ods. (1) O. s. p., lebo presahuje rámec taxatívnych dôvodov vylúčenia sudcu v ňom zakotvených.“.

Z týchto dôvodov sa sťažovateľke javia skutkové a právne závery, na ktorých je založené namietané uznesenie, „ako zjavne neodôvodnené až arbitrárne a preto z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné“, a ktoré podľa nej majú za následok porušenie jej základného práva zaručeného v čl. 46 ods. 1 ústavy. Zároveň je sťažovateľka toho názoru, že najvyšší súd „pri rozhodovaní o vylúčení sudcov prekročil rámec zákona v takej miere, ktorá vzbudzuje pochybnosti o možnostiach spoľahlivej aplikácie ústavnej zásady zakotvenej v článku 48 ods. (1) Ústavy vo všeobecnosti, čo je dôsledkom porušenia ústavnej zásady zakotvenej v článku 144 ods. (1) Ústavy“.

Sťažovateľka navrhuje, aby ústavný súd o jej sťažnosti rozhodol týmto nálezom:

„Porušiteľ, Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 porušil právo sťažovateľa domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde zakotvené v článku 46, ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a právo sťažovateľa na prejedanie veci a jej rozhodnutie v odvolacom konaní zákonnými sudcami v súlade s článkom 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Porušiteľ, Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 porušil povinnosť výlučnej viazanosti súdov ústavou, ústavným zákonom a zákonom, zakotvenú v článku 144, ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Rozhodnutie porušiteľa, uznesenie sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 sa týmto ruší a vec sa vracia porušiteľovi na ďalšie konanie.

Porušiteľ je povinný zaplatiť sťažovateľovi náklady právneho zastúpenia sťažovateľa v sume 7.448,60 Sk vrátane dane z pridanej hodnoty, jeho právnomu zástupcovi: JUDr. R. A...“

Ústavný súd sťažnosť predbežne prerokoval a uznesením č. k. IV. ÚS 345/09-12 z 8. októbra 2009 ju prijal na ďalšie konanie.

Na výzvu ústavného súdu podľa § 29 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) najvyšší súd vo vyjadrení k sťažnosti zo 16. novembra 2009 okrem

iného uviedol, že pri rozhodovaní vo veci posudzoval opodstatnenosť námietky vznesenej „účastníkom konania pred všeobecným súdom (žalobcom) z aspektu existencie dôvodov pre je namietaný sudca vylúčený z prejednávania veci. Vychádzal z toho, že sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania veci, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezaujatosti (§ 14 ods. 1 O. s. p.). pri interpretácii uvedeného ustanovenia sa riadil ústavným právom účastníka na prejednanie veci pred nestranným súdom a zásadami prijatými judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, prihliadol však súčasne na ďalšiu veľmi významnú ústavnú zásadu, že nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi. Z týchto aspektov k vylúčeniu sudcu z prejednávania a rozhodovania pridelenej veci dochádza nielen pri skutočne preukázanej zaujatosti, ale aj vtedy, ak možno mať čo i len pochybnosť o jeho nezaujatosti, len výnimočne a iba zo závažných dôvodov, ktoré sudcovi bránia rozhodovať v súlade so zákonom, objektívne a nezaujato.

Z hľadiska posúdenia opodstatnenosti vznesenej námietky zaujatosti v danom prípade najvyšší súd zohľadnil najmä objektívne hľadisko, ktoré odôvodňuje pochybnosti o možnej nezaujatosti namietaných sudcov v konkrétnom konaní. Za výnimočný a skutočne závažný dôvod považoval pozastavenie výkonu funkcie sudcu predsedníčke senátu 6 Co A. B. žalobcom a jej následné vylúčenie z prejednávania a rozhodovania danej veci. Pracovné naviazanie namietaných sudcov s predsedníčkou senátu a udalosti, ktoré sa v danej veci vyskytli by mohli podľa názoru najvyššieho súdu vyvolať pochybnosti o nestrannosti namietaných sudcov v očiach verejnosti.

Sťažovateľ tvrdí, že pre vylúčenie namietaných sudcov neboli splnené zákonné podmienky, a preto bolo zasiahnuté do jeho základného práva na súdnu ochranu pred nezávislým a nestranným súdom podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na prejednanie veci a jej rozhodnutie zákonným sudcom podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy.

Najvyšší súd uskutočnil výklad ustanovení zákona o vylúčení sudcu ústavne konformným spôsobom a v súlade s doterajšou praxou, vychádzajúcej z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Svoj záver najvyšší súd náležite v odôvodnení sťažnosťou napadnutého rozhodnutia právne vyargumentoval. Do práv sťažovateľa na prejednanie veci súdom teda nebolo zasiahnuté, naopak postupom súdu bolo právo

na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd plne zachované.“

Z uvedených dôvodov navrhol najvyšší súd posúdiť sťažnosť ako nedôvodnú. Zároveň oznámil, že trvá na tom, aby sa v tejto veci v súlade s § 30 ods. 1 zákona o ústavnom súde konalo ústne pojednávanie.

Vo výzve adresovanej predsedovi najvyššieho súdu ústavný súd zároveň upriamil jeho pozornosť na to, že namietané rozhodnutie súvisí s konaním vedeným Okresným súdom Bratislava V (ďalej len „okresný súd“) pod sp. zn. 7 C 239/2007 v spojení s konaním vedeným krajským súdom pod sp. zn. 6 Co 64/2008, ktorého je účastníkom ako fyzická osoba v procesnom postavení žalobcu. V tejto súvislosti ho upozornil, že má možnosť vyjadriť sa k prijatej sťažnosti aj ako účastník označeného konania.

Žalobca v nadväznosti na to podaním z 15. novembra 2009 ústavnému súdu oznámil, že trvá na verejnom pojednávaní senátu ústavného súdu v tejto veci a zároveň podal proti celému IV. senátu námietku predpojatosti s tým, že ju odôvodní dodatočne (po návrate z dovolenky).

Žalobca tak následne urobil podaním doručeným ústavnému súdu 15. decembra 2009, v nadväznosti na čo sudca spravodajca oznámil túto skutočnosť 26. januára 2010 predsedníčke ústavného súdu s tým, aby o vznesenej námietke predpojatosti rozhodol podľa § 28 ods. 2 zákona o ústavnom súde príslušný senát ústavného súdu v zmysle aktuálneho rozvrhu práce.

O námietke predpojatosti proti členom IV. senátu Ľudmile Gajdošíkovej, Ladislavovi Oroszovi a Jánovi Lubymu rozhodol I. senát ústavného súdu uznesením č. k. I. ÚS 352/2010-6 z 20. októbra 2010 tak, že sudcovia Ľudmila Gajdošíková a Ján Luby nie sú vylúčení z výkonu sudcovskej funkcie v konaní vedenom ústavným súdom pod sp. zn. IV. ÚS 345/09 a sudca Ladislav Orosz je v označenom konaní z výkonu sudcovskej funkcie vylúčený. Z uvedeného dôvodu ústavný súd v období od 26. januára 2010

do 2. novembra 2010 (vrátenie spisu po právoplatnosti uznesenia č. k. I. ÚS 352/2010-6 z 20. októbra 2010) vo veci samej nekonal.

Keďže najvyšší súd ako účastník konania, proti ktorému sťažnosť smeruje (§ 21 ods. 1 zákona o ústavnom súde), a rovnako tak žalobca trvali na tom, aby sa v tejto veci konalo ústne pojednávanie, ústavný súd ho 21. decembra 2010 nariadil na 20. január 2011 bez ohľadu na to, či so zreteľom na okolnosti danej veci, predmet konania a stanoviská účastníkov možno od neho očakávať ďalšie objasnenie veci. Účastníci sa na toto pojednávanie nedostavili a písomne svoju neúčast' ospravedlnili. Ústavný súd 1. februára 2011 nariadil termín pojednávania na 24. február 2011, na ktoré sa účastníci opäť neodstavili, avšak ústavný súd v súlade s § 31a zákona o ústavnom súde a § 101 ods. 2 OSP prerokoval vec v ich neprítomnosti, pretože s tým obidvaja vyjadrili súhlas.

II.

Sťažovateľka namieta porušenie svojho základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy v spojitosti s porušením základného práva podľa čl. 48 ods. 1 ústavy, ktorý garantuje základné právo na zákonného sudcu, ako aj čl. 144 ods. 1 ústavy, k čomu malo podľa nej dôjsť uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008. Namietaným uznesením najvyšší súd rozhodol, že sudcovia krajského súdu JUDr. M. M. a J. M. sú vylúčení z prerokúvania a rozhodovania veci vedenej krajským súdom v odvolacom konaní pod sp. zn. 6 Co 64/08 (vec okresného súdu sp. zn. 7 C 239/2007).

Vzhľadom na sťažovateľkou namietané porušenia ústavnosti považuje ústavný súd za nevyhnutné uviesť niektoré východiská na rozhodovanie o sťažnosti v tomto konaní.

Základné právo na súdnu ochranu je základným právom na spravodlivý proces, ktoré tvorí jeden z významných princípov právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy). Právo na spravodlivý proces je subjektívne verejné právo každého účastníka občianskoprávneho konania voči štátu, ktorého podstata spočíva v tom, že štát je povinný zabezpečiť každému účastníkovi právo na spravodlivý výsledok konania.

Obsah základného práva na spravodlivý proces je pomerne zložito štruktúrovaný a, ako to potvrdzuje aj judikatúra ústavného súdu, patrí do neho viaceré samostatných subjektívnych práv, ktoré sú buď konkrétne (verejnosc konania, konanie bez zbytočných prietahov, právo na nezávislý a nestranný súd), alebo viac-menej abstraktné (riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia, predvídateľnosť rozhodnutí, zákaz svojvoľného postupu súdu a ďalšie).

Z toho vyplýva, že obsah základného práva na spravodlivý proces nie je zásadne uzavretým pojmom, do ktorého by nebolo možné včleniť aj situácie, ktoré sú inak bežne prerokované a rozhodované občianskoprávnymi súdmi (ale aj inými súdmi), pričom ide o situácie, ktoré boli definované ako ústavný problém judikatúrou ústavného súdu alebo Európskeho súdu pre ľudské práva, a ak sa vezme do úvahy čl. 47 Charty základných práv Európskej únie, tak ak judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie, ktorá aj do 1. decembra 2009, keď Charta vstúpila do platnosti, poznala pojem základného práva na spravodlivý proces (porovnaj napríklad C-402/05 P).

Z obsahu základného práva na spravodlivý proces je potrebné vyzdvihnúť to, že spravodlivý proces sa vedie tak, aby v žiadnom prípade zásadným spôsobom nezvýhodňoval niektorého účastníka konania oproti iným účastníkom konania, t. j. aby sa zachovala „rovnosť zbraní“, tak ako vyplýva z judikatúry ústavného súdu [ústavný súd formuloval požiadavku rovnosti zbraní okrem iného aj v tom zmysle, že „žiadne ustanovenie Občianskeho súdneho poriadku nemožno vykladať a uplatňovať v konaní pred súdom tak, aby niektorý z účastníkov bol zvýhodnený na úkor druhého účastníka pri uplatňovaní práv alebo aby mal priaznivejšie postavenie pri prerokovaní a rozhodovaní vecí“ (I. ÚS 59/00, I. ÚS 114/08)] a Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. *Szwabovicz c. Švédsko*, 1959).

Základné právo na spravodlivý proces, tak ako to bolo v základnom chápaní definované v predchádzajúcich odsekoch, je (v súlade s čl. 46 ods. 4 ústavy) najvýznamnejším interpretačným hľadiskom pre všetky ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku. Z toho vyplýva ústavná povinnosť každého všeobecného súdu vykladať

a používať normy Občianskeho súdneho poriadku v súlade s princípmi a obsahom základného práva na spravodlivý proces. Okrem toho je táto interpretácia a aplikácia povinná rešpektovať princíp materiálneho právneho štátu, a teda materiálne chápanie spravodlivosti, tak ako to je vyjadrené v čl. 1 ods. 1 ústavy a v § 1 OSP.

Základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy zaručuje, že každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde.

Podľa čl. 48 ods. 1 ústavy nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi. Zásada zákonného sudcu predstavuje v právnom štáte jednu zo základných garancií nezávislého a nestranného rozhodovania súdu a sudcu. Táto zásada je ústavnou zárukou pre každého účastníka konania, že v jeho veci bude rozhodovať súd a sudcovia, ktorí sú na to povolani podľa vopred známych pravidiel, ktoré sú obsahom rozvrhov práce upravujúcich pridelovanie súdnych prípadov jednotlivým sudcom tak, aby bola zachovaná zásada pevného pridelovania súdnej agendy a aby bol vylúčený (pre rôzne dôvody a rozličné účely) výber súdov a sudcov „ad hoc“ (m. m. I. ÚS 239/04, IV. ÚS 257/07). Rozhodovanie vecí zákonným sudcom (aj súdom) je tak základným predpokladom na naplnenie podmienok spravodlivého procesu.

V tejto spojitosti treba uviesť, že základné právo na spravodlivý proces je za určitých presne vymedzených podmienok definovaných ústavou alebo zákonom obmedziteľné [pri zachovaní princípu proporcionality (II. ÚS 149/09)]. K takému zákonnému obmedzeniu tohto základného práva dochádza aj v dôsledku rozhodnutia o vylúčení sudcu z prejednávania a rozhodnutia veci podľa § 14 ods. 1 OSP. Takéto rozhodnutie je bezpochyby výnimkou zo základného práva na spravodlivý proces a jeho obsahu, ktorý tvorí aj základné právo na nestranný súd alebo na nestranného sudcu.

Ak je rozhodnutie o vylúčení sudcu z prerokovania a rozhodovania veci, v ktorej sa stal zákonom ustanoveným spôsobom zákonným sudcom výnimkou, znamená to, že takáto výnimka ako každá výnimka zo základného práva alebo slobody sa musí vykladať

reštriktívne, najmä tak, aby sa zachovala podstata a zmysel posudzovaného základného práva (na nestranného sudcu), ako aj podstata a zmysel základného práva na spravodlivý proces.

Podľa § 14 ods. 1 OSP, ktorý obsahuje taxatívne dôvody na obmedzenie základného práva na zákonného sudcu sa ustanovuje: „Sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania vecí, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezaujatosti.“

V napadnutom rozhodnutí sp. zn. 5 Nc 29/2008 najvyšší súd uviedol:

«Pokiaľ ide o existenciu takéhoto právne relevantného pomeru u sudcov Krajského súdu v Bratislave JUDr. M. M. a J. M., ktorí sa vyjadrili, že sa necítia byť zaujatí dospel Najvyšší súd Slovenskej republiky k záveru, že ich subjektívne hľadisko je síce dôležité, avšak pre komplexné posúdenie ich vzťahu k účastníkom konania, a tým pre posúdenie ich nestrannosti v konaní, nie rozhodujúce. V danom prípade treba zohľadniť najmä hľadisko objektívne, ktoré práve odôvodňuje pochybnosti o možnej nezaujatosti týchto sudcov v konaní. Ak má (mal) totiž sudca kolegiálny vzťah k inému sudcovi, s ktorým sa bežne, aj keď len v rámci plnenia pracovných povinností, stýka, ide o takú skutočnosť, ktorá (bez ohľadu na skutočnú povahu tohto vzťahu) je spôsobilá vyvolať opodstatnené pochybnosti o pomere sudcu k takému kolegovi. Daný vzťah už nemožno považovať za neutrálny, či spoločenský, keď jeho povaha sama osebe vzbudzuje pochybnosti o sudcovskej nezávislosti. Z tohto pohľadu dôjde k vylúčeniu sudcu z prejednávania a rozhodovania vecí nielen vtedy, keď jeho vzťah k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom je založený na zaujatosti skutočne preukázanej, ale rovnako, i keď existuje čo i len najmenšia pochybnosť o jeho nestrannosti v očiach verejnosti [vid' tiež zásady prijaté judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorých spravodlivosť nielenže musí byť poskytovaná, ale musí sa tiež javiť, že je poskytovaná („justice must not only be done, it must also be seen to be done“)]. V danom prípade skutočnosť vylúčenia predsedníčky senátu A. B. z prejednávania vecí i pozastavenie jej funkcie sudcu zo strany žalobcu, môže zakladať pochybnosť o nestrannosti jej kolegov v senáte 6 Co prejednať a rozhodnúť vec.»

Z odôvodnenia napadnutého rozhodnutia najvyššieho súdu vyplýva, že základom na obmedzenie základného práva na zákonného sudcu v občianskoprávnom konaní sa stal záver o vzťahu sudcu k inému sudcovi („... je spôsobilá vyvolať opodstatnené pochybnosti o pomere sudcu k takému kolegovi“). Toto rozšírenie dôvodov na vylúčenie sudcov z prerokovania a rozhodovania vecí potvrdzuje sám najvyšší súd, keď uvádza: „Z tohto pohľadu dôjde k vylúčeniu sudcu z prejednávania a rozhodovania vecí nielen vtedy, keď jeho vzťah k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom je založený na zaujatosti skutočne preukázanej, ale rovnako, i keď existuje čo i len najmenšia pochybnosť o jeho neustrannosti v očiach verejnosti.“ Pred záverom o existencii pochybnosti o neustrannosti sudcu v očiach verejnosti však musí existovať dôvod na vylúčenie založený na zákonných možnostiach.

V tejto súvislosti treba uviesť, že napadnuté uznesenie najvyššieho súdu na rozdiel od konštantnej judikatúry, ktorá požaduje, aby dôvod na vylúčenie sudcu existoval v rozsahu zákonných možností, obsahuje len domnienku o kolegiálnom vzťahu namietaných sudcov k inému sudcovi o tom, že tento vzťah nie je neutrálny a najvyšší súd dodáva, že: „... jeho povaha sama osebe vzbudzuje pochybnosti o sudcovskej nezávislosti“. Z akého dôvodu najvyšší súd uvádza pochybnosti o sudcovskej nezávislosti, nie je zistiteľné, ale práve tento nelogický záver (skúmať sa mala len neustrannosť namietaných sudcov) tiež potvrdzuje, že najvyšší súd rozšíril dôvody na obmedzenie základného práva sťažovateľky na zákonného sudcu v danej veci bez toho, aby mal na to oporu v zákone (čl. 46 ods. 4 a § 14 ods. 1 OSP).

Prístup najvyššieho súdu k výkladu a použitiu § 14 ods. 1 OSP nie je v súlade s požiadavkou takej interpretácie, ktorá by rešpektovala a zohľadňovala zásady spravodlivého procesu, ako boli vymedzené v predchádzajúcich odsekoch tohto rozhodnutia. Nielenže následkom použitého výkladového prístupu došlo k rozšíreniu zákonných dôvodov na vylúčenie, ale aj k tomu, že rozhodnutie je sčasti nepreskúmateľné pre závery, nesúvisiace s vecou (nezávislosť), ako aj s tým, že sa nedá preskúmať ani to, či namietaní sudcovia na rozdiel od domnienky najvyššieho súdu v skutočnosti nemali negatívny vzťah (príp. hostilný) k vylúčenej predsedníčke senátu, ktorej výkon funkcie bol dočasne pozastavený, a mohli ho v reálnom svete skôr privítať než odmietiť.

Z odôvodnenia totiž jasne plynie, že najvyšší súd sa domnieval, že medzi predsedníčkou senátu a dvomi namietanými sudcami bol kladný vzťah, hoci na úrovni len kolegiality a pracovných kontaktov.

Napokon ústavný súd považuje za potrebné uviesť, že v prípade, v ktorom nadriadený súd (najvyšší súd) rozhodol o vylúčení dvoch zákonných sudcov na základe ich kolegiálneho vzťahu k predsedníčke senátu, ktorá bola postihnutá účinkami úkonov žalobcu v procese (jej vylúčenie), ako aj mimo procesu (dočasné pozastavenie výkonu funkcie sudkyne), bolo povinnosťou nadriadeného súdu overiť prostredníctvom vyjadrenia oboch sudcov, aký bol ich skutočný vzťah k uvedenej predsedníčke senátu, ktorá, a to treba zdôrazniť, nebola účastníčkou konania. Len na základe takého postupu a zistenia, najmä so zreteľom na jasné vyjadrenie oboch sudcov, že sa necítia byť zaujatí, bolo možné ústavne súladným spôsobom uzavrieť, či vzťah namietaných sudcov k predsedníčke senátu mohol právne relevantným spôsobom vyvolať pochybnosti o ich nezaujatosti pre ich pomer k účastníkom konania.

Iba pre úplnosť treba dodať, že akceptovať ako ústavne súladný výklad § 14 ods. 1 OSP, ktorý vyplýva z napadnutého uznesenia najvyššieho súdu, by znamenalo (ide o rozhodnutie najvyššieho súdu, ktorého zákonnou povinnosťou je zjednocovať rozhodovanie všeobecných súdov), že vždy, ak dôjde k vylúčeniu predsedu alebo predsedníčky senátu (na krajských súdoch alebo na najvyššom súde), účastníci konania bez ďalšieho môžu – a úspešne – uplatniť na základe takého rozhodnutia námietku zaujatosti proti členom senátu. Takýto výklad však ústavný súd považuje za rozporný so základným právom na zákonného sudcu, a tak aj v rozpore so základným právom na spravodlivý proces.

Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti pritom taktiež vyslovil názor, že samotné kolegiálne vzťahy medzi sudcami nemôžu byť dôvodom na spochybnenie ich nestrannosti a na ich vylúčenie z prerokúvania vecí z toho dôvodu (m. m. IV. ÚS 124/2010).

Z uvedených záverov a úvah ústavného súdu vyplýva, že najvyšší súd napadnutým rozhodnutím sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 porušil základné právo sťažovateľky na zákonného sudcu podľa čl. 48 ods. 1 v spojení s čl. 144 ods. 1 ústavy, a tak porušil aj základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy v rozsahu jej garantovaného základného práva na to, aby právna vec, v ktorej bola účastníčkou na strane žalovanej, bola prerokovaná a rozhodnutá nestranným sudcom.

III.

Podľa čl. 127 ods. 2 prvej vety ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah... Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie.

Podľa § 56 ods. 2 prvej vety zákona o ústavnom súde ak sa základné právo alebo slobody porušili rozhodnutím alebo opatrením, ústavný súd také rozhodnutie alebo opatrenie zruší.

Podľa § 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

Keďže ústavný súd vyslovil, že uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 5 Nc 29/2008 z 8. októbra 2008 boli porušené základné práva sťažovateľky podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 48 ods. 1 v spojení s čl. 144 ods. 1 ústavy, bolo potrebné namietané uznesenie podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a § 56 ods. 2 prvej vety zákona o ústavnom súde zrušiť (bod 2 výroku). Vzhľadom na to, že v právnej veci žalobcu bolo medzičasom právoplatne rozhodnuté (rozsudkom krajského súdu č. k. 6 Co 64/2008-167 z 11. decembra 2008, ktorým bol potvrdený rozsudok okresného súdu vo vyhovujúcej časti, ktorým okresný súd uložil sťažovateľke povinnosť zaplatiť žalobcovi nemajetkovú ujmu v sume 500 000 Sk), neprichádzalo do úvahy vrátenie veci na ďalšie konanie z dôvodu jej opätovného prerokovania a rozhodnutia.

Podľa čl. 127 ods. 3 ústavy a § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa čl. 127 ods. 1 ústavy boli porušené, finančné zadosťučinenie.

Sťažovateľka nežiadala o priznanie finančného zadosťučinenia, a preto ústavný súd o tomto nerozhodoval.

Ústavný súd rozhodol napokon podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde aj o úhrade trov konania sťažovateľky, ktoré jej vznikli v súvislosti s jej právnym zastupovaním advokátom JUDr. R. A.

Sťažovateľka žiadala, aby jej bola priznaná úhrada trov konania v sume 247,25 € (7 448,60 Sk) za 2 úkony právnej služby – prípravu a prevzatie vecí a podanie sťažnosti ústavnému súdu podľa § 14 ods. 1 písm. a) a c) v spojení s § 11 ods. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov v znení účinnom v relevantnom čase (ďalej len „vyhláška“) spolu s režijným paušálom a daňou z pridanej hodnoty [ďalej len „DPH“ (na základe predloženej fotokópie osvedčenia o registrácii pre DPH)]. Keďže sťažovateľkou uplatnená suma je nižšia ako suma vypočítaná ústavným súdom, a teda nie je v rozpore s vyhláškou, ústavný súd jej priznal trovy konania v požadovanej výške.

Priznanú sumu trov konania je najvyšší súd povinný uhradiť na účet advokáta JUDr. R. A. do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu (bod 3 výroku tohto nálezu).

Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok, treba pod právoplatnosťou rozhodnutia uvedenou vo výroku tohto rozhodnutia rozumieť jeho doručenie účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 24. februára 2011